

Lahjoitusmaatalonpojat Vanhassa Suomessa ja Viipurin läänissä

FL Riikka Myllys, 18.4.2009

Yleistä lahjoitusmaajärjestelmästä

- Lahjoituksen omistajalla oli oikeus pitää alueen verotuloja
- Ensimmäiset lahjoitusmaat eli donaatiot luovutettiin 1710-luvulla
- Donaatioita annettiin erityisesti 1720-luvulla
- Lahjoitusmaajärjestelmä vakiintui alueelle 1870- ja 1880-luvuille saakka

Lahjoitusmaaisännät

- Ensimmäiset lahjoitusmaaisännät eli donataarit olivat talouden ja hallinnon alan ansioituneita virkamiehiä ja sotapäälliköitä
- Donaatiot korvasivat aluksi osan palkkatuloa
- Vanhan Suomen lahjoitusmaita luovutettiin merkittäville venäläisille aatelissuvuille
- Donaatioilla oli omistajilleen lähinnä symbolista arvoa

Lahjoitusmaakaupat

- Vanhan Suomen donaatioita ryhdyttiin kauppamaan 1700-luvun jälkipuoliskolla
- Omistajiksi alempaan aateliin kuuluvia, esimerkiksi sotilassukuja
- Kun porvaristo sai oikeuden omistaa maata, he kiinnostuivat Vanhan Suomen maaomaisuudesta
- Lahjoitusmaakauppoja myös 1800-luvulla

Lahjoitusmaat

- Lahjoitusmaat käsittivät merkittävän osan Vanhasta Suomesta
- Suurin osa alueen asukkaista oli kuitenkin kruununtalonpoikia
- Lahjoitus saattoi käsittää muutamia kyliä, koko pitäjän tai ulottua useampaan pitäjään

Lahjoitusmaiden asukkaat

- Lahjoitusmaaomistajan palkkaamat henkilöt valvoivat donaation alustalaisia
- Lahjoitusmaatalonpoikien velvollisuudet: verot, päivätyöt ja kyyditykset
- Lahjoitusmaatalonpojat eivät olleet maaorjia
- Alustalaisten ja donaation edustajien erilaiset näkemykset esim. taloudesta ja yhteisen kielen puuttuminen aiheuttivat konflikteja

Tyytymättömyys verotukseen

- Lahjoitusmaatalonpoikien verorasitus oli suurempi kuin kruununtalonpoikien
- Veronmaksu koettiin epämiellyttävänä rasitteena, koska se vaikeutti talonpoikien hyvinvointia
- Verot: raha- ja luontaistuoteveroja
- Luontaistuoteverot: esim. viljaa, heinää, voita, kananmunia ja eläimiä

Tyytymättömyys päivätöihin

- Isännän valta konkretisoitui päivätyöjärjestelmän myötä
- Päivätyöt oli tehtävä donaation edustajan määräämänä ajankohtana
- Päivätyöt: hevos- ja jalkatyöpäiviä
- Työt vaihtelivat vuodenaikojen mukaan
- Talonpojat työskentelivät esimerkiksi isäntiensä pelloilla, metsissä, sahoilla, tiilitehtailla ja kivilouhimoilla

Tyytymättömyys päivätöihin

- Kesäisin työpäivä alkoi kello neljä ja päättyi auringonlaskuun; talvella työskenneltiin aamuviidestä iltaseitsemään
- Päivätyöt vaikeuttivat oman maanviljelyksen ja sivuelinkeinojen harjoittamista
- Päivätöihin liittyi kova kuri, ja laiskottelusta, hitaasta ja huonosta työskentelystä rangaistiin

Kyytivelvollisuus

- Talonpoikien velvollisuutena oli suorittaa ns. kaupunkimatka
- Lahjoitusmaan alustalaiset kuljettivat usein donaation elintarvikkeita ja halkoja Pietariin
- Kyydit saattoivat suuntautua myös muihin kaupunkeihin kuten Käkisalmeen ja Viipuriin
- Myös kyytivelvollisuus koettiin ikävänä rasitteena

Siirtyminen kontrahtikäytäntöön

- Verotus pohjautui 1700-luvun jälkipuoliskolle asti vuoden 1734 revisioon
- Donataarit ryhtyivät vaatimaan alustalaisilta kontrahteja, jotka sisälsivät uudet veroehdot
- Kontrahdeissa vaadittiin aiempaa enemmän päivätöitä, eivätkä talonpojat halunneet suostua isäntien vaateisiin
- Kontrahtikiistat aiheuttivat talonpoikaisvastarintaa useilla donaatioilla

Kontrahtikiistat

- Kontrahdit aiheuttivat levottomuuksia useilla Karjalankannaksen donaatioilla sekä Salmassa ja Virolahdella
- Kontrahtikiistat olivat yleisiä 1700-luvun lopussa ja 1800-luvun alussa
- Valkjärven Veikkolan donaation talonpoikien taistelu kontrahteja vastaan päättyi alustalaisten voitoksi

Talonpoikaisvastarinta

- Donaatioiden alustalaiset hangoittelivat lahjoitusmaajärjestelmää vastaan sekä 1700-luvulla että 1800-luvulla
- Vastarinta kärjistyi vuoden 1826 jälkeen
- Protestoinnin taustalla oli vuoden 1826 lahjoitusmaaukaasi, joka lisäsi isäntien valtaa
- Lahjoitusmaaisännät saivat päättää verotuksesta ja vaatia alustalaisilta jälleen kontrahteja

Lahjoitusmaaukaasi

- Lahjoitusmaaukaasiin sisältyi 10 vuoden siirtymäaika
- Jo siirtymäkaudella donataarit pyrkivät lisäämään valtaansa
- Monet talonpojat joutuivat hädetyiksi verorästien, luvattoman kaskemisen tai huonon tilanhoidon vuoksi
- Isännät yrittivät lisätä veroja ja päivätöitä jo siirtymäkaudella

Vastarinta Salmissa 1800-luvulla

- Salmin lahjoitusmaatalonpojat ja virkamiehet ottivat yhteen useita kertoja 1810-luvulla
- Turvautuminen väkivaltaan puolin ja toisin
- Lahjoitusmaaukaasi vuodelta 1826 lisäsi väkivaltaisuuksia
- Maaliskuussa 1831 mellakointia verorästejä ulosmitatessa
- Suoranainen kapina elokuussa 1831

Salmin kapina elokuussa 1831

- Väkivaltaisoin talonpoikaislevottomuus lahjoitusmailla
- Pitäjän asukkaat polttivat elävältä nimismiehen ja pahoinpitelivät useita virkamiehiä Lunkulansaaren Lehonnenän ja Grosnoin karanteenialueella lähellä Virtelän kylää
- Kapinasta langetettiin ankarat tuomiot

Salmin kapinasta tuomitut

- Kapinasta langetettiin ankarat rangaistukset
- Keisari armahti kuolemantuomitut
- Kuolemantuomitut pakkotöihin Siperiaan, Kronstadtiin tai Viaporiin

Tuomio	Määrä
Kuoleman- tuomio	93
Työvankeus- tuomio	20
Raippa- rangaistus	21
Vesileipä- vankeus	14
Yhteensä	148

Salmin kapinasta tuomitut

- Tuomiot jakaantuivat 17 Salmin kylään
- Eniten tuomittuja Miinalasta: 39
- Myös Varpaselästä, Kirkkojoelta, Karkusta ja Räumälästä oli paljon tuomittuja
- Tuomittujen joukossa nuoria, aikuisia ja vanhuksia
- Kapinaan osallistui useasta perheestä moni sukupolvi

Talonpoikaisvastarinta Valkjärvellä

- Blandovin lahjoitusmaakaudella protestointi oli yleistä
- Talonpojat kieltäytyivät suostumasta Taubilan kontrahtiin 1800-luvun alussa
- Seurauksena yhteenottoja, jotka tulkittiin kapinoinniksi
- Tapausten käsittely kesti oikeudessa vuosia, lopulta talonpojat armahdettiin

Talonpoikaisvastarinta Valkjärvellä

- Valkjärvellä useita yhteenottoja elokuussa 1837
- Levottomuuksia Nirkkolan, Nurmijärven, Puikkolan ja Tarpilan kylissä
- Puikkolan ja Tarpilan tapahtumat tulkittiin oikeudessa kapinaksi
- Kaksi kuolemantuomiota ja useita sakkorangaistuksia Karkealan, Kyllästilän, Puikkolan ja Tarpilan kyläläisille
- Tuomittujen joukossa myös naisia ja tyttäriä